

## KỶ NIỆM 30 NĂM NGÀY NHÀ GIÁO VIỆT NAM

# ĐỔI MỚI DẠY HỌC TRONG NỀN GIÁO DỤC Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

**TRƯƠNG THỊ HIỀN <sup>(\*)</sup>**

Vai trò đặc biệt quan trọng của giáo dục, đào tạo được Đảng Cộng sản Việt Nam khẳng định trong Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (Bổ sung, phát triển năm 2011), “Giáo dục và đào tạo có sứ mệnh nâng cao dân trí, phát triển nguồn nhân lực, bồi dưỡng nhân tài, góp phần quan trọng phát triển đất nước, xây dựng nền văn hóa và con người Việt Nam. Phát triển giáo dục và đào tạo cùng với phát triển khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu; đầu tư cho giáo dục và đào tạo là đầu tư phát triển. Đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục và đào tạo theo nhu cầu phát triển của xã hội; nâng cao chất lượng theo yêu cầu chuẩn hóa, hiện đại hóa, xã hội hóa, dân chủ hóa và hội nhập quốc tế, phục vụ đắc lực sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Đẩy mạnh xây dựng xã hội học tập, tạo cơ hội và điều kiện cho mọi công dân được học tập suốt đời”<sup>(1)</sup>. Có thể nói, quan điểm trên đây của Đảng Cộng sản Việt Nam đã

thể hiện sự đổi mới về tư duy giáo dục toàn diện những vấn đề quan trọng nhất liên quan đến nền giáo dục nước ta.

Tuy nhiên, cùng với những kết quả đạt được của nền giáo dục, thì yếu kém, trì trệ, lạc hậu của nền giáo dục vẫn là nỗi quan tâm, lo lắng của mọi tầng lớp nhân dân đối với sự phát triển của đất nước! Nhiều ý kiến của đông đảo các tầng lớp nhân dân, mà trong đó trước hết là ý kiến của các nhà khoa học trong lĩnh vực giáo dục, đào tạo đã đóng góp cho Đảng và Nhà nước về đổi mới căn bản, toàn diện nền giáo dục và đào tạo Việt Nam.

Trong công cuộc đổi mới giáo dục, đào tạo có rất nhiều vấn đề rất quan trọng đặt ra, bài viết này chủ yếu bàn về vấn đề đổi mới phương pháp dạy – học.

Nói đến đổi mới phương pháp dạy học, đó là quá trình thay thế phương pháp dạy - học truyền thống, mà trong đó chủ yếu là sự tác động từ bên ngoài - người dạy đến người học, sao cho trong một thời gian ngắn nhất, truyền thụ một khối lượng thông tin đầy đủ, chính xác nhất, sang việc kết hợp giữa phương pháp truyền thống và các phương pháp khác nhằm kích thích từ bên trong về nhu cầu, khát vọng tri thức của người

<sup>(\*)</sup> PGS.TS., Hiệu trưởng Trường Cán bộ Thành phố Hồ Chí Minh.

<sup>(1)</sup> Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2011, tr. 77.

học, từ đó, chẳng những người học ghi nhớ tri thức chắc chắn hơn mà còn là quá trình tự rèn luyện kỹ năng và tư duy sáng tạo của mình.

Từ trước tới nay việc dạy học ở nước ta có một số tồn tại như sau:

*Một là*, người thầy chỉ dạy cái mình có, giáo trình, giáo án đã có là chính chứ chưa dạy cái người học cần, xã hội cần..

*Hai là*, việc dạy học từ trước đến nay chỉ nặng về phương pháp truyền đạt kiến thức, tác động từ bên ngoài vào, một chiều từ thầy đến trò càng nhiều càng tốt chứ chưa tạo ra được năng lực tự học cho người học.

*Ba là*, các kiến thức truyền đạt thường nặng về nguyên lý theo kiểu đọc - chép thuộc lòng, xa rời thực tiễn, xa rời nhu cầu của người học.

*Bốn là*, cách dạy tạo cho người học một tư duy ỷ lại, ít có tư duy độc lập sáng tạo.

*Năm là*, lớp học đông, nội dung nhiều, thời gian ngắn, giờ lên lớp của giáo viên quá nặng làm cho người dạy ít có thì giờ đi xâm nhập thực tế, bổ sung kiến thức mới làm cho việc dạy học trở nên đơn điệu, buồn tẻ, lặp đi lặp lại, thiếu hơi thở cuộc sống sôi động.

*Sáu là*, cách dạy hiện nay không gợi mở được tính dám nghĩ, dám nói khác với cái người khác đã nói, cách dạy này nặng về rèn luyện học thuộc cái đã có như một bản sao máy móc, chưa làm cho người học có tư duy dám tìm ra cái mới, cái khác với thầy và giáo trình đã nói.

*Bảy là*, cách đánh giá học sinh, thầy thường khen và cho điểm cao đối với học sinh nào đã nói đúng ý thầy, đúng giáo án chứ chưa đánh giá cao những học viên có tư duy mới, sáng tạo.. mà sách và thầy chưa nói đến. Cách đánh giá này làm cho người học có khuynh hướng không cần đến thư viện, không cần đọc sách tham khảo và cũng không cần có tư duy độc lập. Đây là cách đánh giá chủ quan, phiến diện, giáo điều, không tôn trọng ngành học, càng không coi người

học là nhân vật trung tâm.

*Tám là*, quá trình dạy học bao gồm quá trình lên lớp, quá trình thảo luận, xê-mi-na và quá trình đi thực tế, viết đề cương, làm luận văn, luận án và xa hơn nữa là quá trình nghiên cứu khoa học... Người dạy thường không đủ thời gian, không đủ công sức, không đủ điều kiện vật chất như tiền bạc, công nghệ để làm đầy đủ các công đoạn đối với người học nên hiệu quả giảng dạy phiến diện và rất thấp.

Đó là chưa kể đến những tồn tại khác như lương tâm nghề nghiệp, đạo đức người thầy và mặt tiêu cực của kinh tế thị trường xâm nhập vào nghề dạy học làm cho việc cho điểm, việc đánh giá nhận xét người học trở thành cách kiếm tiền cho một số người..

Do đó, đổi mới nền giáo dục nói chung và đổi mới phương pháp dạy - học của người thầy nói riêng, trước hết cần tìm ra các biện pháp để khắc phục các yếu kém tồn tại đã nêu ra trên đây. Muốn vậy, theo chúng tôi việc dạy học cần có những đổi mới chủ yếu như sau:

*Thứ nhất:* Phải tìm mọi cách như tuyển chọn, rèn luyện phẩm chất của người thầy về hai phương diện đạo đức nghề và kiến thức làm thầy. Đó cũng chính là tiêu chuẩn “vừa hồng vừa chuyên” mà Đảng và nhà nước ta đã từng nói đến trước đây.

Về vấn đề này lúc cuối đời Lênin cũng đã có hai lời chỉ giáo như sau:

- *Một là*, “Chúng ta phải nâng người giáo viên nhân dân ở nước ta lên một vị trí mà trước đây họ chưa từng có... để họ đảm đương được sứ mệnh cao cả”<sup>(2)</sup> và “Phải tăng cường một cách có hệ thống công tác tổ chức trong hàng ngũ giáo viên...”

- *Hai là*, không ngừng nâng cao kiến thức, cập nhật kiến thức cho người dạy học kịp với nhịp

<sup>(2)</sup> Lênin. *Toàn tập*. t.45. Nxb Tiến bộ, Mátxcova, 1978, tr.444.

sống của thời đại. Bởi vì kiến thức thông tin của nhân loại trong thời đại kinh tế tri thức ngày nay phát triển nhanh như vũ bão. Nếu không nâng cao kiến thức, cập nhật kiến thức thì người dạy sẽ trở thành người đi sau, là người lạc hậu. Nếu ta cứ bảo thủ, giáo điều ôm lấy những kiến thức cũ thì kiến thức đó chỉ là “màu xám” mà thôi, “còn cây đời thì mãi mãi xanh tươi”.

Ngay những năm đầu thế kỷ 20, khi Cách mạng tháng Mười Nga mới thành công, Lênin đã coi trọng vấn đề nâng cao kiến thức cho tầng lớp trí thức trong đó có đội ngũ giáo viên là phải học nữa, học suốt đời, người còn nói rằng: “Có một vài người có năng lực và tận tâm sang Đức, hay sang Anh để sưu tầm tài liệu và nghiên cứu vấn đề tôi nói, sang Anh trong trường hợp không thể sang Mỹ hay Canada được”<sup>(3)</sup>.

Bởi một lẽ đơn giản, cho dù kiến thức của người thầy đầy đủ đến mấy thì nó cũng luôn bị phủ định, bị bỏ qua so với những tri thức tiến bộ mới mẻ của nhân loại.

*Thứ hai:* Người thầy luôn phải có quan điểm thực tiễn, gắn liền với thực tiễn. Bởi lẽ, thực tiễn là nguồn gốc của sáng tạo tư duy, thực tiễn là tiêu chuẩn của chân lý. Một bài giảng của người thầy không gắn kết được với thực tiễn thì đó chỉ là lý luận suông. Đã là lý luận suông thì không có giá trị gì cả. Thầy dạy nếu không có vốn sống của thực tiễn, không liên hệ và cập nhật được hoạt động thực tiễn thì đó là bài giảng không có linh hồn, không có sức sống và sức lôi cuốn thuyết phục được người học.

Tính thực tiễn của ngành dạy học không chỉ thông qua đi thực tế, thông qua cập nhật kiến thức... mà còn thông qua sự thảo luận, trình bày của người học. Ở đây người thầy vừa đóng vai trò là người dẫn dắt, người bạn đồng hành, người

gợi mở những tư duy sáng tạo cho người học. Hơn thế nữa, người dạy còn là người học từ thực tế của hàng trăm, hàng ngàn học viên từ muôn ngả của cuộc sống mang về đây.

*Thứ ba:* Đổi mới phương pháp giảng dạy theo hướng đa dạng hóa các phương pháp truyền thụ kiến thức như:

1. *Chia quá trình dạy học thành một quy trình công nghệ gồm:* quá trình lên lớp, quá trình hướng dẫn thảo luận, quá trình hội thảo theo tình huống, theo vấn đề, quá trình đi thực tế, làm đề án môn học luận án tốt nghiệp v.v., quá trình thi cử, kiểm tra, quá trình đánh giá kết quả học tập của người học v.v., tất cả các quá trình đó được sắp xếp lại thành quá trình công nghệ dạy học từ A đến Z. Thực chất là từng giai đoạn để người dạy tiếp xúc với người học qua trao đổi, tranh luận, khơi gợi các tư duy khoa học. Ở đây vai trò, vị trí và nhiệm vụ chính của người dạy phải được xác định khá rõ ràng, minh bạch và công khai đến người học. Chẳng hạn ở công đoạn lên lớp thì người dạy phải truyền thụ những kiến thức gì? Giới thiệu cách nghiên cứu, tiếp cận các tài liệu như sách giáo khoa, tạp chí, các đầu sách khác có liên quan v.v..

Người dạy đặt ra yêu cầu, nội dung chính, nêu vấn đề, nêu câu hỏi để người học phải tự nghiên cứu, tự lập luận, tự trả lời các vấn đề đặt ra... Ở công đoạn thảo luận, xê-mi-na thì người dạy vừa là người nêu vấn đề phản biện các ý kiến của người học, tranh luận và đồng thời là người đồng hành với người học để bàn bạc vấn đề, ở công đoạn này người dạy phải coi trọng sự gợi mở tư duy, khuyến khích các dự duy độc lập, sáng tạo, liên hệ với thực tiễn của người học để vấn đề thảo luận được phong phú và có sức sống cao hơn v.v..

Cứ tuần tự qua các công đoạn xác định rõ chức năng người thầy làm gì trong công đoạn đó và

<sup>(3)</sup> Lênin. *Toàn tập*. t.45. Nxb Tiến bộ, Mátxcova, 1978, tr.449

đóng vai trò gì ở đó<sup>(4)</sup>.

Nên sắp xếp bố trí người dạy phải tham gia đầy đủ các công đoạn của quá trình dạy học, tức là người dạy trực tiếp tác động vào các công đoạn của cả quá trình dạy học không trừ một công đoạn nào, tránh tình trạng một người chuyên dạy, một người chuyên thảo luận, một người khác chuyên chấm bài... Sự chuyên môn hóa quá sâu ở đây có khi thành một nhược điểm nhiều hơn là ưu điểm của quá trình dạy học.

Ngoài ra, muốn dạy tốt người dạy tất yếu phải kết hợp được dạy học với nghiên cứu khoa học và đi thực tế, có thể cùng đi thực tế với người học hoặc đi độc lập. Một năm người dạy phải có tỷ lệ cân đối hợp lý về giờ lên lớp, giờ nghiên cứu khoa học, công trình nghiên cứu khoa học và giờ đi thực tế, giờ tiếp xúc với người học như dự thảo luận, xêmina..., những tỷ lệ bố trí giờ đó phải được niêm yết công khai và theo dõi quản lý chặt chẽ.

*2. Đưa ra nhiều cách dạy, cách truyền thụ kiến thức một cách đa dạng phong phú.*

- Người dạy có thể lượng hóa các những vấn đề nào đó, phù hợp dưới dạng các bài tập toán học để người học cụ thể hóa trong tư duy một cách sâu hơn, thích thú hơn.

- Người dạy có thể nêu các tình huống xêmina

để người đọc tranh luận, sau đó có kết luận của thầy.

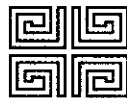
- Nêu vấn đề có tính trắc nghiệm để người học trả lời

- Dạy chủ yếu là dạy phương pháp tư duy, phương pháp nghiên cứu.

Bởi vì kiến thức nhân loại là vô hạn, người thầy không thể nào có và dạy hết kiến thức của nhân loại cho người học được. Vậy tốt nhất là dạy phương pháp tư duy khoa học để người học tự tìm kiến thức và sáng tạo ra kiến thức.

- Các yếu tố như môi trường, điều kiện vật chất, sự đánh giá, đãi ngộ và tôn vinh người dạy... là những nhân tố góp phần tố quyết định để dạy tốt. Sinh thời, Bác Hồ cũng nhắc nhở rằng: “Có thực mới vực được đạo”. Còn Lênin: “Chúng ta phải... kiên nhẫn và liên tục nâng cao có hệ thống tinh thần của giáo viên... Nhưng việc chủ yếu vẫn là và luôn luôn vẫn là cải thiện đời sống vật chất của họ” để họ không biến việc dạy học thành kiếm tiền.

Tóm lại việc đổi mới dạy học là vấn đề cơ bản, có tính quyết định của nền giáo dục chúng ta hiện nay, trong phạm vi bài viết này chúng tôi mạnh dạn nêu lên một số vấn đề về đổi mới dạy - học ở nước ta hiện nay.



<sup>(4)</sup> Xem: PGS.TS. Nguyễn Văn Kỳ. *Hướng dẫn học...*. Nxb Giáo dục, Hà Nội, 2005.